

Stasiewicz-Jasiukowa, Irena

"Wspomnienia", Franciszek Salezy Dmochowski, Warszawa 1959 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 5/3-4, 479-481

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mogli uwypuklić tę czy inną stronę zainteresowań Humboldta i z pełną dobrą wolą zniekształcić rysy jego portretu. Osobiste zainteresowania tłumacza dokonującego wyboru odgrywają przecież w tym procesie równie dużą rolę. W *Podróżach po Ameryce podzwrotnikowej* przekazano czytelnikowi portret Humboldta we właściwych proporcjach, uwzględniając wszystkie jego charakterystyczne rysy.

To, czego nie mógł dać wybór pism, uzupełniła przedmowa. Redaktor wyboru, prof. B. Olszewicz, w zwięzły i jasny sposób poinformował czytelnika o kolejach życia Humboldta, o jego podróżach, znaczeniu dla nauki światowej, wreszcie o tym, co nas szczególnie interesuje — o jego związkach z Polską i Polakami. Czytelnik otrzymał więc obraz Humboldta osadzony w epoce, żywy, niebanalny.

Redaktor i tłumacze: J. Babicz i J. Petryszyn, przygotowując jedną z najlepszych pozycji literatury naukowopopularnej, jaka ukazała się w ostatnich latach, oddali dobrą usługę zarówno Humboldtowi, jak i polskiemu czytelnikowi.

- Mieczysław Fleszar

Franciszek Salezy Dmochowski, *Wspomnienia*. Opracował i wstępem poprzedził Zdzisław Libera. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1959, s. 386.

W skład wydania obok *Wspomnień* (z lat 1806—1830), opublikowanych po raz pierwszy w Warszawie w 1858 r., weszły: *Wspomnienia literackie z dawnych czasów* drukowane w „Bibliotece Warszawskiej“ w 1866 r., szkic: *O wydawnictwie warszawskim, od początku bieżącego stulecia do roku 1840* — ogłoszony w „Przeglądzie Europejskim“ w 1863 r. i zbiór wizerunków literackich: *Znakomici literaci z okresu od 1800 do 1830 roku*, który ukazał się w „Kłosach“ w 1871 r. Podkreślić należy jak najbardziej słuszną ambicję wydawcy, dążącego do objęcia w tomie całości wspomnieniowej spuścizny Franciszka Salezego Dmochowskiego. Intencja jest tym bardziej godna uznania, iż dotychczas nie było takiego wydania wszystkich szkiców o charakterze pamiętnikarskim Dmochowskiego-syna.

Książka — jak wszelkie zresztą pamiętniki ludzi związanych ze środowiskiem intelektualnym — winna zainteresować historyka nauki. Najcenniejsze bowiem fragmenty pamiętnika, wnoszące największą ilość interesujących materiałów, dotyczą właśnie umysłowego życia Warszawy z okresu Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego.

Część pierwsza *Wspomnień* Salezego Dmochowskiego obejmuje czasy Księstwa Warszawskiego. Mówiąc o władzach Księstwa daje Dmochowski między innymi szczegółową analizę działalności Izby Edukacyjnej, kontynuującej godnie, zdaniem autora, prace Komisji Edukacji Narodowej.

Dmochowski omawia drobiazgowo skład osobowy, zakres działania i sytuację finansową Izby Edukacyjnej; mówi zarówno o zakładaniu szkół de-

partamentowych — np. o otworzonej w 1809 r. szkole departamentowej w Sejnach, jak i o zasługach Izby w kształceniu kadr profesorów — wysyłanych dla podwyższenia kwalifikacji za granicę do Paryża czy do Berlina; podaje szczegółowy wykaz nazwisk lekarzy, którzy wykładali bezpłatnie w Szkole Lekarskiej, opowiada o zasługach Izby w walce o szerzenie oświaty na wsi. Trudności finansowe Izby Edukacyjnej, ubolewanie nad oplakany stanem Szkoły Głównej Koronnej, którą Izba objęła wraz z czterema przyłączonymi z Galicji departamentami, a nawet sprawa kształcenia kobiet — wszystko to znalazło odbicie w dziennikach Dmochowskiego. Osobny fragment pamiętnika przeznaczył autor Towarzystwu Przyjaciół Nauk.

Jak widać więc na podstawie tych przykładów, dzienniki Dmochowskiego pozwalają odtworzyć nie tylko dość wiernie, ale nawet w wielu momentach wręcz drobiazgowo, historię szkolnictwa i instytucji naukowych czasów Księstwa Warszawskiego.

Analogicznie wygląda sytuacja w drugiej części *Wspomnień* — poświęconej czasom Królestwa Kongresowego. I znowu znajdujemy tu ciekawe materiały do dziejów szkolnictwa i kultury naukowej w Polsce XIX wieku. Materiały te są bardzo różne: od wiadomości o znaczeniu zasadniczym do uwag przyczynkarskich, często wręcz marginesowych, które zresztą interesują niejednokrotnie czytelnika nie mniej, a może nawet więcej niż materiały pierwszoplanowe.

Bogatych informacji dostarcza dziennik Dmochowskiego w tych fragmentach, w których mówi on o początkach i dziejach Uniwersytetu Warszawskiego i o ówczesnej młodzieży studiującej. Te części pamiętnika są chyba najlepsze — zarówno z punktu widzenia ilości materiałów źródłowych, jak i pod względem formy.

Franciszek Salezy nie grzeszy, niestety, specjalnym talentem narratorskim. Wspomnienia jego, mimo iż w zakresie stylu nie można im nic zarzucić i mimo ich wartości merytoryczno-materiałowych, są w wielu fragmentach po prostu nudne. Nie można tego powiedzieć o części poświęconej historii Uniwersytetu Warszawskiego. W sposób serdeczny i bezpośredni kreśli tu autor sylwetki profesorów: rektora Uniwersytetu — księdza Szwejkowskiego, Ludwika Osńskiego — wykładającego literaturę powszechną, Kazimierza Brodzińskiego — profesora literatury polskiej, Jana Wincentego Bandtkiego — wykładowcy prawa polskiego, „historyka-filozofa“, Feliksa Bentkowskiego — historyka literatury powszechnej i ekonomisty — Dominika Krysińskiego; znacznie mniejszą sympatią cieszą się u Dmochowskiego profesorowie nauk filozoficznych — cudzoziemcy: Zinserling — Niemiec i ksiądz Ciampi — Włoch.

Interesujące dla historyka nauki są fragmenty *Wspomnień*, w których Dmochowski informuje o rozwoju czasopiśmiennictwa w Polsce pierwszej połowy XIX wieku, o działalności wydawnictwa i o innych formach życia umysłowego w Królestwie Kongresowym; na uwagę zasługuje tu też szkic: *O wydawnictwie warszawskim, od początku bieżącego stulecia do roku 1840*.

Natomiast szkice: *Wspomnienia literackie z dawnych czasów i Znakomici literaci od 1800 do 1830 roku* przynoszą nie tylko interesujące materiały, lecz przede wszystkim interesującą interpretację wydarzeń literackich tego okresu.

Spór romantyków z klasykami wygląda w świetle pamiętników Dmochowskiego nieco inaczej niż w tradycyjnie przekazywanym naświetleniu Adama Mickiewicza. Jest to już jednak zagadnienie bliższe historykowi literatury niż historykowi nauki, toteż w tym miejscu nie będziemy go głębiej analizować.

Tekst *Wspomnień* opracował i wstępem poprzedził Zdzisław Libera. Interesujący wstęp ukazuje spuściznę pamiętnikarską Salezego Dmochowskiego na tle jego czasów — konfrontując niejednokrotnie relację skrupulatnego zresztą w swych zapiskach Dmochowskiego z faktami historycznie stwierdzonymi. Poza tym wstęp spełnia zadanie o tyle, że wprowadza czytelnika w atmosferę życia umysłowego pierwszej ćwierci XIX wieku — przygotowując go tym samym do odbioru niezawsze zbyt komunikatywnej lektury *Wspomnień*. Przypisy opracowane są z dużą sumiennością; tomik zaopatrzony jest na końcu w tak potrzebny dla czytelnika, a nie zawsze, niestety, dołączany do pamiętników indeks osób i czasopism.

Niezrozumiałe natomiast jest dla odbiorcy rozmieszczenie starannie dobranych skądinąd ilustracji. Dlaczego np. portret Ludwika Osieńskiego znajduje się obok strony 80, podczas gdy mówi się o nim na stronach wszystkich innych, tylko nie na tej? Dlaczego portret Ludwika Dmuszewskiego znajduje się obok strony 273, kiedy nie ma o nim ani na stronie 273, ani najbliższych żadnej wzmianki? Ta niekonsekwencja w rozmieszczeniu ilustracji jest zresztą regułą — chyba żaden portret nie znajduje się na właściwym miejscu!

Aby nie kończyć jednak recenzji starannie i estetycznie wydanych *Wspomnień* akcentem krytyki, podkreślić należy raz jeszcze, że niniejszy tomik jest niewątpliwie interesującą lekturą dla każdego historyka kultury.

Irena Stasiewicz

Monografia działalności naukowej Stefana Bryły. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1959, s. 413.

W początkach roku na półkach księgarskich pojawiła się wydana przez Polską Akademię Nauk zapowiadana od dawna *Monografia działalności naukowej Stefana Bryły*. Wchodzi ona w zakres serii monografii wybitnych uczonych z dziedziny nauk technicznych, których pamięć postanowiono uczcić w ten sposób wkrótce po utworzeniu Akademii. Książkę przygotowała powołana przez PAN Komisja pod przewodnictwem prof. Bolesława Mayzla.

Monografia składa się z dwóch zasadniczych części: oceny działalności naukowej Stefana Bryły i przedruków wybranych jego publikacji. Całość uzupełniają: życiorys i licząca 265 pozycji bibliografia prac Bryły.

Stefan Bryła, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli świata naukowo-technicznego w Polsce w okresie międzywojennym, urodził się 17 sierpnia 1886 r. w Krakowie. Już w 1908 r. miał on za sobą studia na Wydziale Inży-